

DOI 10.36074/logos-03.03.2023.27

РЕДАГУВАННЯ ЯК ЛІНГВОМЕТОДИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ-ФІЛОЛОГІВ

ORCID ID: 0000-0002-1139-8814

Холявко Ірина Вікторівна
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

УКРАЇНА

***Анотація.** У статті проаналізовано редагування як лінгвометодичну технологію в професійній підготовці магістрів філології в педагогічному університеті. Описано специфіку редагування текстів наукового стилю в процесі опанування відповідного спецкурсу. Окреслено загальні риси лінгвометодичної технології вдосконалення лінгвістичної компетенції магістрантів у процесі редагування і саморедагування текстів наукового стилю.*

У сучасному суспільстві зростають вимоги до фахівця, що забезпечують його затребуваність на ринку праці, успіх у професійній діяльності. У таких умовах якісна вища освіта має забезпечувати формування його професійної компетентності. Стандарт підготовки філолога, який, як відомо, буде перебувати в «зоні підвищеної мовленнєвої відповідальності», передбачає значний обсяг компетенцій, що формують мовно-комунікативну особистість фахівця й пов'язані з роботою в «текстовому режимі», зокрема, готовність до наукової комунікації, науково-дослідної роботи для вирішення завдань професійної діяльності. Означена комунікація потребує володіння відповідними комунікативними стратегіями й тактиками, стильовими й мовними нормами, здатністю до створення, реферування, трансформування, редагування текстів наукового стилю.

Наголосимо, що нині розширюються функції вчителя української мови та літератури, пов'язані з пошуковою, науково-дослідною діяльністю, тож формування професійної компетентності магістранта-філолога в аспекті вміння редагування й саморедагування наукових текстів є проблемою, що на часі. Зазначене зумовлює **актуальність** нашої публікації, у якій **ставимо на меті** обґрунтувати специфіку редагування як лінгвометодичної технології в процесі професійної підготовки магістрів-філологів у педагогічному університеті.

Професійну компетентність учителя української мови та літератури О. Семеног визначає як «інтегральну особистісну якість, що включає педагогічну, психологічну, лінгвістичну, комунікативну, фольклорну, літературну, етнокультурознавчу, методичну, інформаційну, дослідницьку компетенції й виявляється на високому рівні готовності філологів до педагогічної діяльності» [1]. Важливе значення в процесі становлення компетентних учителів-словесників має формування лінгвістичної компетенції, що є невіддільною складовою їхньої професійної діяльності. Означена компетенція передбачає засвоєння знань з української мови як знакової системи, її розвитку, будови та функціонування, збагачення індивідуального лексичного запасу й граматичної будови мови, формування здатностей аналізувати та оцінювати мовні факти, володіння системою мовних норм.

Аналіз якості писемного наукового мовлення магістрантів-філологів засвідчує наявність мовних і стильових помилок, недоглядів у створюваних текстах, як-от: неточне або неправильне слововживання; нерозрізнення значень паронімів; невиправдані повтори (тавтологія, плеоназм, зайвості); інтерферентні помилки; морфологічні й синтаксичні аномалії; помилки в словотворенні; правописні аномалії; логічні суперечності; композиційні недоліки; порушення комунікативної точності фрази тощо. Також можемо стверджувати наявність недоліків, пов'язаних з оформленням наукового тексту, таких як неуніфіковані скорочення в межах одного тексту, невведення скорочень за першого вживання терміна (це не стосується загальноновживаних скорочень), неточності в поданні числівників у тексті (часто значення однорідних величин подають то в літерному, то в цифровому варіантах), огріхи в представленні таких текстових елементів, як найменування посад, ініціали, імена, дати тощо. Тож можемо зробити висновок, що в здобувачів освіти магістерського рівня недостатньо сформовані вміння вдосконалювати тексти власних наукових робіт.

Причинами такого стану, на нашу думку, є: недостатня увага в процесі професійної підготовки до системи роботи над формуванням писемного мовлення у всій повноті його етапів (програмування висловлювання, його реалізація, контроль і корекція); формальне ставлення магістрантів до етапу самоконтролю під час створення наукового тексту; відсутність узгодженої класифікації помилок; невизначеність методичних умов та ефективних прийомів і способів навчальної діяльності, спрямованих на формування вмінь коригувати власне наукове мовлення; відсутність у сучасній лінгводидактиці досліджень, спрямованих на формування в здобувачів освіти магістерського рівня вмінь контролювати й вдосконалювати власне писемне наукове мовлення.

Окреслені проблеми зумовили об'єктивну потребу розроблення методики навчання магістрантів контролю за якістю власних письмових текстів. Вважаємо, що продуктивне формування вміння підготовки писемного наукового тексту (тез, статті, магістерської роботи тощо) відбувається почасти в процесі опанування технології його редагування.

Сучасні вимоги до викладання української мови, формування культуромовної особистості магістра філології актуалізують потребу в спецкурсах, які «виконують функцію інтеграційної ланки між філологічним, психолого-педагогічним, методичним блоками професійної підготовки» [2]. На магістерському освітньому рівні підготовки магістрів-філологів у педагогічному університеті таку функцію може виконувати, на нашу думку, спецкурс «Редагування наукового тексту». Він дає можливість майбутнім фахівцям здобути знання щодо основних теоретичних питань редакторської інтерпретації наукового тексту, удосконалити вміння аналізувати висловлювання в аспекті їх мовностильової нормативності, а також редагувати тексти наукового стилю. У процесі опанування такого спецкурсу виробляються вміння працювати з мовою науки – «засобами мови, що характеризують усі функціонально-стильові різновиди наукової сфери спілкування; специфічною системою граматичних і семантичних засобів вираження знакових одиниць, які становлять ядро і периферію наукового стилю» [3].

Зауважимо, що робота з редагування в процесі опанування цього спецкурсу має узагальнювально-корегувальний характер і спрямована на вдосконалення лінгвістичної компетенції фахівця-філолога, який уже володіє базовими знаннями з української мови, здобутими впродовж навчання на

бакалавраті. Тож редагування тексту як лінгвометодична технологія дає можливість виявити прогалини в знаннях магістрантів та усунути їх.

Процес редагування наукового тексту позиціонуємо як технологію навчання в процесі опанування спецкурсу з редагування наукового тексту. С. Бондар стверджує, що «технологія навчання <...> відображає шлях освоєння конкретного навчального матеріалу в межах визначеного предмета» [4]. Учені вважають, що в тлумаченні поняття «технологія навчання» відображається перенесення в освітню галузь виробничого підходу до логіки побудови навчального процесу, що веде до його технологізації; це послідовна реалізація на практиці заздалегідь спроектованого навчального процесу, керована система способів і засобів досягнення наперед визначених цілей з подальшим діагностуванням результатів. На думку О. Кучерук, під технологією навчання «можна розуміти комплекс методів, прийомів і засобів, пов'язаних з проектуванням, організацією та проведенням навчального процесу, що забезпечують досягнення запланованого результату» [5].

Окреслимо загальні риси лінгвометодичної технології вдосконалення лінгвістичної компетенції магістрантів у процесі редагування і саморедагування текстів наукового стилю, адже редагування мовного матеріалу – складний процес, що охоплює аналіз, відбір мовних засобів, перебудову мовних одиниць. Ця робота може бути результативною лише за певних умов.

По-перше, важливим фактором у процесі опанування технології редагування наукового тексту є психологічне налаштування на вдосконалення висловлювання, досягнення відповідності між задумом і способом його реалізації. Такий настрій формується передусім під впливом виховного потенціалу мовного середовища, постійною увагою до слова в освітньому процесі. Важливо, щоб робота над текстом з метою його вдосконалення була внутрішньо мотивованою, тож магістранти мають усвідомити значення її для розвитку власної лінгвістичної компетенції.

По-друге, для вироблення навичок роботи з текстом наукового стилю в аспекті його редагування важливо мати міцне підґрунтя у вигляді теоретичних відомостей з мови. Розуміння магістрантами-філологами важливості для опанування технології редагування (власного чи чужого тексту) таких понять, як текст, його структура, способи і засоби міжфразного зв'язку, стилі й жанри мовлення, мовні норми, культура мовлення, свідчить про усвідомлений підхід до опанування мови.

По-третє, для того щоб ідентифікувати мовностильові, змістові, композиційні вади й помилки у тексті, необхідно керуватися певними критеріями, мати в ролі орієнтиру певний еталон, з яким можна було б зіставити оцінювані мовні засоби. Тим більше такі критерії потрібні для виправлення зафіксованих похибок. Без цього намагання усунути недоліки може спричинити погіршення вислову. З огляду на зазначене концептуальні засади розроблення методичної системи формування та розвитку навичок редагування в контексті опанування магістрантами-філологами спецкурсу з редагування наукового тексту спираються на досягнення едитології – науки про теорію редагування. Теоретичним підґрунтям означеної системи є теоретичні положення про функції і норми мови, стилі, типи, жанри мовлення, культуру мовлення, про загальне значення слова і його внутрішню форму, актуальне членування тексту тощо.

Нарешті, по-четверте, наголосимо, що мовностильова правка тексту – не єдине завдання редагування як технології навчання. Дійсно, редагування передбачає насамперед виправлення орфографічних і пунктуаційних помилок,

уникнення лексичних повторів, синонімічну заміну слів, удосконалення структури речень, будови тексту тощо, тобто йдеться про редагувально-рефлексійний механізм реалізації лінгвістичної компетенції. Утім не менше важливо вміти оцінювати і коригувати текст з позицій дотримання в ньому позитивних якостей мовлення, таких як логічність у висловленні думок, багатство і різноманітність мовних засобів, точність і виразність висловлювання, відповідність конкретним умовам мовної комунікації. Тому обов'язковими складниками редагування є усунення неточних, двозначних висловів, урізноманітнення застосованих мовних засобів, забезпечення єдності стилю тощо. Крім того, певних змін може потребувати структура тексту, іноді – його обсяг.

На заняттях з редагування наукового тексту в ролі об'єктів редагування розглядаємо зміст, композицію, мову і стиль тексту. Ці об'єкти утворюють певну ієрархію в системі навчання редагування і послідовно відпрацьовуються. Тож технологічний підхід до організації навчання магістрантів-філологів редагування текстів мови науки передбачає логічну послідовність взаємопов'язаних етапів. У процесі просування від аналізу змісту до мови і стилю відбувається становлення інтелектуально-мовленнєвих компонентів діяльності з редагування наукового тексту. Змінюється рівень глибини аналізу тексту, що редагується, способи вдосконалення тексту та прийоми його словесного втілення.

Порівняємо завдання, які ми ставимо перед магістрантами на різних етапах редагування (зміст, композиція, мова і стиль).

Аналізуючи зміст, магістранти-філологи повинні подумки уявити фактичний матеріал у формально впорядкованому вигляді. У результаті осмислення змісту виокремлюються тематично самостійні фрагменти, а всередині цих фрагментів, у свою чергу, виділяються ключові елементи, а також аргументи і приклади. Наголошуємо, що складність діяльності з редагування на цьому етапі полягає в тому, що виявити системотвірні елементи змісту непросто, оскільки в авторському тексті система нерідко не ідентифікується, окремих її складників просто немає.

Під час роботи над композицією тексту, що підлягає редагуванню або саморедагуванню, звертаємо увагу здобувачів освіти на те, що композиція як шлях до розкриття змісту покликана об'єднати всі його елементи в ціле. На цьому етапі важливо знайти такий спосіб системної організації змісту, щоб домогтися єдності змісту й форми, композиційної цілісності й системності. Цілісність передбачає логічну послідовність частин, їх співрозмірність, узгодженість, супідрядність. Системність вимагає взаємозв'язку компонентів, коли будь-які зміни, що стосуються навіть незначних частин, детермінують зміну цілого.

Завдання редагування мови і стилю – знайти оптимальну мовленнєву форму для конкретного змісту. Магістранти мають чітко усвідомлювати, що умовою реалізації цього завдання є приведення тексту в повну відповідність до норм мови і стилю. При цьому важливо враховувати сприйняття тексту, що редагується, конкретною групою читачів, звертати увагу на адекватне розуміння ними кожного слова і тексту в цілому. Оптимальна мовленнєва форма передбачає відповідність тексту сприйняттю і рівню підготовленості потенційного реципієнта. Результат ефективного вирішення завдання редагування мови і стилю полягає в підвищенні інформативності й мовленнєвої культури тексту.

Виконуючи завдання з редагування наукового тексту, філологі-магістранти повинні усвідомлювати те, що, редагуючи мову, ми прагнемо вдосконалити зміст твору, думки й емоції його творця. Через покращення мовної форми тексту покращуємо, поліпшуємо, увиразнюємо його зміст, посилюємо його вплив, полегшуємо сприйняття й розуміння. «Редактор має досягти ясності, зрозумілості, простоти, дохідливості й точності викладу, чистоти і правильності мови. І це є його першочерговим завданням при редагуванні текстів. Від реалізації цього завдання значною мірою залежить дієвість твору» [6]. Отже, сутність процесу редагування визначається взаємопов'язаністю в його змісті естетичної та інтелектуально-мовленнєвої діяльності.

Підсумовуючи, зазначимо, що здійснення мовленнєвого контролю є важливим етапом під час створення письмового висловлювання. Навчитися своєчасно помічати й усувати помилки як у змісті, так і в мовному оформленні тексту є необхідною умовою формування професійної компетентності магістрантів-філологів. Упровадження в освітній процес спецкурсу з редагування наукового тексту забезпечує активне навчання для успішної майбутньої науково-професійної комунікації. Процес редагування має спиратися на знання практичної стилістики, лінгвістики тексту, правопису, культури мовлення, едитології, а також на світоглядний і чуттєво-мовленнєвий досвід того, хто редагує. Шляхи розвитку мистецтва редагування, на нашу думку, лежать у площині розроблення інноваційних методик навчання редагування.

Список використаних джерел:

- [1] Семенов, О. М. (2005). *Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету)* (дис. ... д-ра пед. наук). Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, Україна.
- [2] Семенов, О. М. (2005). *Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія*. Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ.
- [3] Семенов, О. М. (2010). *Культура наукової української мови: навч. посіб.* Київ: Академія.
- [4] Бондар, С. П. (ред.) (2003). *Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: навч. посіб.* Рівне: Ред.-вид. центр «Тетіс».
- [5] Кучерук, О. А. (2007). *Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: навч. посіб.* Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- [6] Завгородня, Л. В. (2010). *Основи літературного редагування та коректури: навч. посіб.* Черкаси: Брама.